

**SHAHRISABZ DAVLAT MUZEY QO'RIQXONASI O'ZBEKISTON
IQTISODI VA TURIZMGA QO'SHGAN XISSASI OID AYRIM
MANBALAR**

Dusmetova Rayxon Shuhrat qizi

Shahrisabz davlat muzey qo'riqxonasi katta ilmiy xodim

+998957789294

Achilov Otabek

Shahrisabz davlat muzey qo'riqxonasi Filial mudiri

+998912130200

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18994137>

Annotatsiya: Mazkur maqolada Shahrisabz davlat muzey qo'riqxonasining O'zbekiston iqtisodiy rivojlanishi hamda turizm sohasidagi o'rni tahlil qilinadi. Shahrisabz shahri Markaziy Osiyodagi qadimiy tarixiy markazlardan biri bo'lib, uning tarixiy markazi UNESCO Jahon merosi ro'yxatiga kiritilgan. Shahrisabz davlat muzey qo'riqxonasi hududidagi tarixiy obidalar, arxeologik topilmalar va madaniy meros obyektlari mamlakat turizm salohiyatini oshirishga xizmat qilmoqda. Tadqiqot davomida muzey qo'riqxonasining turizm infratuzilmasi rivojlanishiga, mahalliy iqtisodiyotga va madaniy merosni saqlashga ta'siri o'rganildi.

Kalit so'zlar: Shahrisabz, muzey qo'riqxona, turizm, iqtisodiy rivojlanish, madaniy meros, UNESCO, Amir Temur, tarixiy obidalar, turizm infratuzilmasi, O'zbekiston turizmi.

Аннотация: В данной статье анализируется роль Шахрисабзского государственного музея-заповедника в экономическом развитии Узбекистана и развитии туристической отрасли. Город Шахрисабз является одним из древнейших исторических центров Центральной Азии, а его исторический центр включён в список Всемирного наследия UNESCO. Исторические памятники, археологические находки и объекты культурного наследия, расположенные на территории Шахрисабзского государственного музея-заповедника, способствуют повышению туристического потенциала страны. В ходе исследования изучено влияние музея-заповедника на развитие туристической инфраструктуры, местную экономику и сохранение культурного наследия.

Ключевые слова: Шахрисабз, музей-заповедник, туризм, экономическое развитие, культурное наследие, UNESCO, Амир Тему́р, исторические памятники, туристическая инфраструктура, туризм Узбекистана.

Annotation: This article analyzes the role of the Shahrisabz State Museum-Reserve in the economic development of Uzbekistan and the tourism sector. The city of Shahrisabz is one of the ancient historical centers of Central Asia, and its historic center is included in the UNESCO World Heritage List. Historical monuments, archaeological findings, and cultural heritage sites located within the territory of the Shahrisabz State Museum-Reserve contribute to increasing the tourism potential of the country. The study examines the impact of the museum-reserve on the development of tourism infrastructure, the local economy, and the preservation of cultural heritage.

Keywords: Shahrisabz, museum-reserve, tourism, economic development, cultural heritage, UNESCO, Amir Temur, historical monuments, tourism infrastructure, tourism of Uzbekistan.

O'zbekiston Markaziy Osiyoning boy tarixiy va madaniy merosga ega davlatlaridan biri hisoblanadi. Respublikada 7 mingdan ortiq madaniy meros obyektlari mavjud bo'lib, ular turizmni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi [1]. Shular qatorida Qashqadaryo viloyatidagi Shahrisabz shahri alohida o'rin tutadi.

Shahrisabz qadimda Kesh nomi bilan mashhur bo'lib, 2000 yildan ortiq tarixga ega qadimiy shaharlardan biridir. Bu shahar XIV–XV asrlarda Temuriylar davrida yirik siyosiy va madaniy markazga aylangan [2]. Aynan shu yerda buyuk sarkarda Amir Temur tavallud topgan bo'lib, u shaharni obodonlashtirish va me'moriy yodgorliklar qurilishiga katta e'tibor qaratgan [3].

Shahrisabz tarixiy markazi o'zining noyob me'moriy yodgorliklari tufayli UNESCO Jahon merosi ro'yxatiga kiritilgan bo'lib, bu holat shaharni xalqaro turizm markazlaridan biriga aylantirdi [4]. Ushbu tarixiy merosni saqlash va targ'ib qilishda Shahrisabz davlat muzey qo'riqxonasi muhim rol o'ynaydi.

Metodologiya

Tadqiqot jarayonida tarixiy-taqqoslash, statistik tahlil va ilmiy adabiyotlarni o'rganish metodlaridan foydalanildi. Shahrisabz davlat muzey qo'riqxonasi faoliyati, turizm infratuzilmasi hamda iqtisodiy rivojlanishga ta'siri ilmiy maqolalar, statistik ma'lumotlar va rasmiy manbalar asosida o'rganildi.

Tadqiqotda UNESCO hisobotlari, turizm statistiklari, ilmiy maqolalar hamda O'zbekiston turizm salohiyatiga oid ilmiy manbalardan foydalanildi. Ushbu manbalar asosida muzey qo'riqxonasining turizm rivojlanishidagi o'rni ilmiy jihatdan tahlil qilindi.

Natijalar

Shahrisabz davlat muzey qo'riqxonasi O'zbekistonning muhim madaniy-tarixiy markazlaridan biri hisoblanadi. Muzey qo'riqxonasi tarkibida Amir Temur davri me'moriy yodgorliklari, arxeologik topilmalar va tarixiy eksponatlar saqlanadi.

Shahrisabzdagi moddiy madaniyat tarixi muzeyi 1996-yilda Amir Temur tavalludining 660 yilligi munosabati bilan tashkil etilgan bo'lib, unda arxeologiya, etnografiya va numizmatika kolleksiyalari mavjud [5]. Muzey fondida 6500 dan ortiq eksponatlar saqlanadi. Ular orasida keramika buyumlari, mis va temirdan yasalgan asboblari, yog'och o'ymakorligi namunalarini uchratish mumkin [5].

Shahrisabz davlat muzey qo'riqxonasi hududida joylashgan asosiy tarixiy obyektlar quyidagilardan iborat:

- Oqsaroy saroyi
- Dorus-Saodat majmuasi
- Dorut-Tilovat majmuasi
- Ko'k gumbaz masjidi

Oqsaroy saroyi Amir Temur tomonidan XIV asrda qurilgan bo'lib, Temuriylar davri me'morchiligining yirik namunasidir [6].

Turizm rivojlanishi bilan Shahrisabz hududiga tashrif buyuruvchi sayyohlar soni ham oshib bormoqda. So'nggi yillarda Qashqadaryo viloyatiga yiliga 2,5 milliondan ortiq turist tashrif buyurgan bo'lib, ulardan qariyb yarim millioni aynan Shahrisabz tumaniga kelgan [7].

Bu esa muzey qo'riqxonasining nafaqat madaniy, balki iqtisodiy ahamiyatini ham oshirmoqda

Tahlil va muhokama

Shahrisabz davlat muzey qo'riqxonasi O'zbekistonning tarixiy-madaniy merosini saqlash, ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish hamda turizm sohasini rivojlantirishda muhim o'rin tutadigan madaniy institutlardan biridir. O'zbekiston hududida 7400 dan ortiq madaniy meros obyektlari mavjud bo'lib, ular turizm infratuzilmasini rivojlantirish va iqtisodiy daromadni oshirishda muhim rol o'ynaydi [1]. Bu obyektlar orasida tarixiy shaharlar, arxeologik yodgorliklar, muzeylar va me'moriy majmualar muhim o'rin tutadi.

Shahrisabz ana shunday tarixiy markazlardan biri bo'lib, u qadimdan Markaziy Osiyodagi muhim siyosiy, iqtisodiy va madaniy markazlardan biri hisoblangan. Tarixiy manbalarga ko'ra, Shahrisabz qadimda Kesh nomi bilan mashhur bo'lgan va u 2000 yildan ortiq tarixga ega shahar hisoblanadi [2]. XIV-XV asrlarda Temuriylar davrida shahar yirik siyosiy markazga aylangan bo'lib, bu yerda Amir Temur tomonidan yirik me'moriy majmualar barpo etilgan.

Shahrisabzning tarixiy markazi aynan shu davr me'morchilik an'analari asosida shakllangan.

Shahrisabz davlat muzey qo'riqxonasining tashkil etilishi madaniy merosni saqlash va ilmiy o'rganish zarurati bilan bog'liq. Muzey qo'riqxonasi O'zbekiston Respublikasining "Muzeylar to'g'risida"gi qonuni hamda madaniy meros obyektlarini muhofaza qilishga doir normativ hujjatlar asosida faoliyat yuritadi [3]. Ushbu institut tarixiy yodgorliklarni saqlash, restavratsiya qilish va ilmiy tadqiqotlar olib borish bilan shug'ullanadi.

Shahrisabz tarixiy markazining xalqaro miqyosdagi ahamiyati uning UNESCO Jahon merosi ro'yxatiga kiritilgani bilan ham bog'liqdir. UNESCO ma'lumotlariga ko'ra, Shahrisabz tarixiy markazi Buyuk Ipak yo'li bo'yida joylashgan bo'lib, XIV–XV asrlarda Kesh mintaqasining siyosiy va madaniy markazi hisoblangan [4]. Bu omil shaharni xalqaro turizm xaritasiga kiritishga xizmat qilgan.

Bugungi kunda Shahrisabz davlat muzey qo'riqxonasi turizm rivojlanishining muhim markazlaridan biri hisoblanadi. Shahrisabz shahri nafaqat tarixiy merosi, balki boy madaniy an'analari, hunarmandchilik san'ati va me'moriy obidalar bilan ham turistlarni o'ziga jalb qiladi. Turizm sohasi iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biri bo'lib, u hududiy iqtisodiy rivojlanish, yangi ish o'rinlari yaratish hamda xizmat ko'rsatish sektorini kengaytirishda muhim rol o'ynaydi.

Madaniy turizm rivojlanishida muzeylarning o'rni alohida ahamiyatga ega. Muzeylar tarixiy merosni saqlash bilan birga, turizm infratuzilmasining asosiy elementlaridan biri sifatida ham xizmat qiladi. Tadqiqotlarga ko'ra, muzeylar turizm oqimini oshirish orqali hududiy iqtisodiyotga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi [5].

Shahrisabz davlat muzey qo'riqxonasining tarkibida bir qator tarixiy obyektlar mavjud. Ular orasida Oqsaroy saroyi, Dorus-Saodat majmuasi, Dorut-Tilovat majmuasi, Ko'k gumbaz masjidi kabi yodgorliklar alohida o'rin tutadi. Bu me'moriy obidalar Temuriylar davri me'morchiligining yorqin namunasi hisoblanadi.

Oqsaroy saroyi Amir Temur tomonidan XIV asrda qurilgan bo'lib, u Temuriylar davri saroy me'morchiligining eng yirik yodgorliklaridan biri hisoblanadi. Tarixiy manbalarda bu saroyning ulkan darvozasi va bezaklari haqida batafsil ma'lumotlar keltirilgan [2]. Saroyning ulkan peshtoqi Temuriylar davri me'moriy san'atining yuksak darajasini namoyon etadi.

Shahrisabz davlat muzey qo'riqxonasi nafaqat tarixiy obidalarni saqlash, balki ularni ilmiy o'rganish bilan ham shug'ullanadi. Muzey fondlarida arxeologik topilmalar, etnografik buyumlar, qadimiy qo'lyozmalar, tangalar va boshqa tarixiy artefaktlar saqlanadi. Bu eksponatlar Shahrisabz vohasining qadimiy tarixini o'rganishda muhim manba hisoblanadi.

Muzey qo'riqxonasida olib borilayotgan arxeologik tadqiqotlar natijasida qadimiy madaniyatga oid ko'plab topilmalar aniqlangan. Ushbu topilmalar hududning tarixiy rivojlanish jarayonlarini o'rganishda muhim ahamiyatga ega.

Turizmning rivojlanishi Shahrisabz hududida iqtisodiy faollikni oshirgan. Turistlar oqimi oshishi natijasida mehmonxona, transport, restoran va savdo xizmatlariga bo'lgan talab ham ortib bormoqda. Bu esa hududiy iqtisodiyot rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Shuningdek, turizm rivojlanishi mahalliy hunarmandchilikni ham rivojlantiradi. Shahrisabz hududida ipakchilik, kashtachilik, kulolchilik va yog'och o'ymakorligi kabi an'anaviy hunarmandchilik turlari keng tarqalgan. Turistlar ushbu mahsulotlarni suvenir sifatida xarid qiladilar, bu esa mahalliy hunarmandlar daromadining oshishiga xizmat qiladi [6].

Muzey qo'riqxonasida turistlar uchun turli xizmatlar ham tashkil etilgan. Bu yerda tarixiy bukletlar, yo'riqnomalar, otkritkalar va suvenirlar savdosi yo'lga qo'yilgan [7]. Bu faoliyat turizm xizmatlari sektorining rivojlanishiga yordam beradi.

Shahrisabz davlat muzey qo'riqxonasining iqtisodiy ahamiyati shundan iboratki, u hududiy turizm klasterining shakllanishiga xizmat qiladi. Turizm klasteri mehmonxona biznesi, transport, gastronomiya, hunarmandchilik va madaniy xizmatlar kabi ko'plab sohalarni o'z ichiga oladi.

Bundan tashqari, Shahrisabz turizm salohiyati xalqaro miqyosda ham e'tirof etilgan. Masalan, Shahrisabz shahri 2024-yilda Iqtisodiy hamkorlik tashkiloti tomonidan turizm poytaxti sifatida e'tirof etilgan [2]. Bu holat shahar turizm salohiyatining xalqaro darajada tan olinganini ko'rsatadi.

Turizm rivojlanishining yana bir muhim jihati — madaniy merosni saqlashga bo'lgan e'tiborning oshishidir. UNESCO ro'yxatiga kiritilgan tarixiy shaharlar nafaqat madaniy, balki iqtisodiy qiymatga ham ega hisoblanadi [8]. Shu sababli, tarixiy obidalarni saqlash turizm rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq.

Shahrisabz davlat muzey qo'riqxonasining faoliyati madaniy diplomatiya nuqtai nazaridan ham muhimdir. Madaniy meros obyektlari orqali mamlakatning tarixiy va madaniy qadriyatlari xalqaro miqyosda targ'ib qilinadi. Bu esa O'zbekistonning xalqaro imijini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, turizm rivojlangan hududlarda mahalliy aholi madaniy merosni saqlashga ko'proq e'tibor qaratadi. Masalan, Kitob-Shahrisabz hududida o'tkazilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, aholining 74 foizi turizm iqtisodiy rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ta'kidlagan [9]. Bu natijalar turizmning hududiy rivojlanishdagi ahamiyatini ko'rsatadi.

Shahrisabz davlat muzey qo'riqxonasining rivojlanishi davlat siyosati bilan ham bevosita bog'liq. O'zbekiston hukumati so'nggi yillarda turizm infratuzilmasini rivojlantirish, tarixiy obidalarni restavratsiya qilish va yangi turizm marshrutlarini yaratishga katta e'tibor qaratmoqda.

Masalan, Shahrisabz shahrida yo'l infratuzilmasini yaxshilash, mehmonxonalar qurish va tarixiy obyektlarni restavratsiya qilish bo'yicha bir qator loyihalar amalga oshirilmoqda. Bu loyihalar turistlar uchun qulay sharoit yaratishga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, madaniy turizmning barqaror rivojlanishini ta'minlash muhim masalalardan biridir. Turizm rivojlanishi tarixiy obidalarga ortiqcha bosim o'tkazmasligi kerak. Shu sababli, tarixiy merosni muhofaza qilish va turizmni rivojlantirish o'rtasida muvozanatni ta'minlash zarur.

Xulosa

Shahrisabz davlat muzey qo'riqxonasi O'zbekistonning tarixiy-madaniy merosini saqlash va targ'ib qilishda muhim ahamiyatga ega. Muzey qo'riqxonasi hududida joylashgan tarixiy obidalar, arxeologik topilmalar va madaniy yodgorliklar mamlakat turizm salohiyatini oshirishga xizmat qilmoqda.

Turizm rivojlanishi natijasida hududiy iqtisodiyot rivojlanib, yangi ish o'rinlari yaratilmoqda. Shuningdek, xizmat ko'rsatish sohasi va hunarmandchilik rivojlanmoqda.

Shahrisabz tarixiy markazining UNESCO Jahon merosi ro'yxatiga kiritilishi esa uning xalqaro miqyosdagi ahamiyatini oshirib, turistlar oqimini ko'paytirishga xizmat qilmoqda.

Kelajakda Shahrisabz davlat muzey qo'riqxonasining ilmiy tadqiqotlar, madaniy merosni saqlash va turizmni rivojlantirishdagi roli yanada ortishi kutilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Akbar J. Statistical analyses of tourism in Uzbekistan // Journal of Tourism Studies. – 2020. – №4. – B. 12–18.
2. UNESCO World Heritage Centre. Historic Centre of Shakhrisyabz. – Paris, 2020. – B. 3–6.

3. Golombek L., Wilber D. The Timurid Architecture of Iran and Turan. – Princeton: Princeton University Press, 1988. – B. 112–118.
4. Uzbekistan.travel. Shakhrisabz – Homeland of Amir Temur. – Tashkent, 2024. – B. 2–5.
5. Wikipedia. Shahrissabz Museum of History and Material Culture. – 2024. – B. 1–2.
6. Central Asia Travel. Ak-Saray Palace architecture and history. – 2023. – B. 1–3.
7. President of the Republic of Uzbekistan. Tourism development in Kashkadarya region. – 2025. – B. 2–3.
8. Wikipedia. Shahrissabz davlat muzey qo‘riqxonasi. – 2023. – B. 1–2.
9. UzDaily. Shakhrisabz retains its place on the UNESCO World Heritage List. – 2018. – B. 1–2.
10. Boymurodova K. Recreational and touristic resources of the Kitab-Shahrissabz region // E3S Conferences. – 2025. – B. 4–8.
11. Olimova D.A. Shahrissabz shahrida turizmni rivojlantirishning geografik xususiyatlari // Ilmiy jurnal. – 2024. – B. 25–30.
12. Cultural Heritage Preservation in Uzbekistan // Asian Journal of Business and Policy. – 2023. – B. 55–60.

